

Budapest V. kerület, Szabadság tér 17. Az épület a fennállása óta az „izgatott emberek háza”. Ma a készülő televízióműsoroktól túlfűtött a légkör; a napi adásoktól borzolt folytonosan a hangulata.

Ugyanezekben a helyiségekben ugyancsak a napi „adás” volt évtizedeken át a feszült izgalom egyik forrása; a másik — ennek ellentéte: a „veszek!”. Itt volt a Budapesti Áru- és Értéktőzsde. A kereslet és kínálat állandóan változó viszonya szerint forrósodott vagy jegesedett az érdekeltek hangulata. Minden szó, minden gesztus pénzt jelentett. Ezekben a termekben órák alatt lehetett tekintélyes vagytonokat nyerni és elveszíteni, elsodorva a kis egzisztenciák egész sorát. Az itt zajlott „játékokat” nem a képernyőn nézték érdeklődve vagy unottan a milliók, hanem a bőrükön érzékeltek. Az épületből akkoriban kisu-gárzó „múornak” létbizonytalanság volt a neve.

A Szabadság téri tőzsdepalota 1905. október 31-én nyílt meg a már negyvenegy éve működő börze számára. (A börze, németből honosított szó. Eredetileg erszényt jelent. Gyökere, a holland beurs, amelynek „tőzsde” jelentése úgy alakult ki, hogy a 15. század folyamán a flandriai Brugge-ben a kereskedők annak a tekintélyes kereskedőcsaládnak a háza előtt gyülekeztek össze üzletkötésre, amelynek van der Burse volt a neve, címere pedig három erszényt ábrázolt.)

A századfordulókör már tekintélyes, és az osztrák pénzügyektől mind függetlenebbé váló magyar tőzsde kinőtte a mai Apáczai Csere János utca, Wurm utca, Duna-part határolta telken állt Lloyd-házat. (Az egykori tőzsdeépületet Merkur-nak, a kereskedők és tolvajok isteneinek szobrával díszítették.)

Illedelmes magaviseletűek

A 90-es években a tőzsdetanács még szabadon válogathatott a beépítendő telkek között. A Nádor utca és Országház (ma Kossuth Lajos) tér sarkán négyszögölként 270 forintért, az egykori Lipót, a mai Szent István körúton az Árpád-malom telkét 260 forintjával, a mai Markó utcában 150 forintos parcella-áron vehettek volna házhelyet az urak. E városrész belső fertályában akkoriban már neki-lendült az építkezés, a mai Szabadság tér azonban még „város-

FESTMÉNY KOCHMEISTERRŐL

„...lantom fennen dicsérje!”

vége”-számba ment; alig hogy el-takarították onnan a hírhedt, II. József-emelte Újépületet. Csupas-z, kietlen volt e vidék. Miért adtak mégis az ottani négyszögölkért 850 forintot, az egyéb lehetőségek árának négyszeresét — a pénz-befektetéshez jól értő emberek? Mert a telek ára felett maga a miniszterelnök, Wekerle Sándor döntött, aki leiratban közölte a Közmunkatanácsal, hogy az Új-épület helyéért legalább 3,5 milliót kell a kincstárnak kapnia; e ma-gas árral akarva jelezni a terület majdani becsét. Az urak ki is gu-berálták a tőzsde-telekért a 2,5 milliót és megbízták Alpári Igná-cot a tervezéssel.

A négy évig tartó építkezés 4,4 millió aranyforintba került. A sú-lyos tagolású hatalmas épület hú kifejezője lett a háború előtti évek nagyot akaró — természetesen tö-kés — gazdasági szemléletének.

A negyedik X-en innen levő nemzedékek számára a tőzsde ha-lott fogalom, alkalmasint tan-anyag; „központi hely, ahol a nagykereskedők és bankok áru-, illetve értéktözsdeiket kötik”. A Budapesti Áru- és Értéktőzsde alapításakor, 1864-ben, a kiegyezés előtt három évvel, az alapszabá-lyok szerint lefektetett célja: „...a mindennemű kereskedelmi javak-nak, veretlen aranyhoz és ezüst-nek, pénznemeknek és váltóknak, a magyar iparvállalatok által fel-sőbb engedély folytán (osztrák ipar- és pénzügyi hatóságok, illetve helytartótanács — A szerk.) ki-bocsátott részvények (aktziák) s kötvényeknek eladását, vevését, végre zálog-, biztosítási és szállítási üzleteket megkönnyíteni hiva-tott...”

Megalakulása idején a tőzsde nem volt zártkörű társaság.

„Az Áru- és Érték-Tőzsdebe minden, a férfinemhez tartozó feddhetetlen jellemű, illedel-mes magaviseletű egyén beléphet, ki az általános törvénykezés hatá-rozatainál fogva vagytonával sza-badon rendelkezhetik, de különö-sen minden üzletember, termelő, eladó és vevő.” Aki pedig az áru-tőzsdét anélkül látogatja, hogy „erre állásánál fogva hivatva len-ne, az 12 forintért köteles jegyet váltani”.

Első évben 41 címlet

A tőzsde alapítói már 1863-ban, a tőzsde ünnepélyes megnyitása előtt elnököt választottak maguk közül Kochmeister Frigyes szemé-lyében. Ebbe nem avatkozott be az osztrák hatóság, de a tőzsdebiztosi tisztre a maga emberét, a nyugal-mazott helytartósági fogalmazót, a

Vagyonok históriája

Az „izgatott emberek háza”

A Lloyd-Társulat kezdeménye

Árpából: „abrák” áru

botcsinálta tőzsdést, Lakatos La-jost erőltette be.

Az első évben nem kellett még túl sok sütnivaló a tőzsdeigazga-táshoz. A 11 külföldi pénznemet és a 8-féle külföldi váltót is bele-értve, összesen 41-féle címletet jegyzett a pesti börze. Záloglevél-ből egyetlen fajta volt forgalom-ban, a Magyar Földhitelintézet já-radékkölcsöne. (A záloglevél előre meghatározott kamatú kötvény.) Ugyancsak egyetlenként árválko-dott a Pesti Gázmu „elsőbbségi” kötvénye. (Az elsőbbségi kötvények tulajdonosai, mind nyereségosztás, mind szavazati jog, mind vagyton-felosztás esetén elsőbbséget élvez-tek a többi részvényessel szem-ben.) Bankrészvényből ugyancsak nem létezett többfajta, mint a Pesti Magyar Kereskedelmi Banké, mivel több bank sem volt az or-szághban. Három takarékpénztár, két biztosító, az egy szem Budai Gőzmalom, három bányatársaság, két — részvényes tulajdonban le-vő — vaskitermelő üzem és négy közlekedési vállalat „aktziái” tet-ték ki a részvényforgalmat. Ez azonban oly csekély volt, hogy a befolyt jutalékból a tőzsde nem tudta önmagát fenntartani; rászor-ult a Lloyd-Társulat anyagi tá-mogatására.

A Lloyd-Társulat 1853-ban jött létre, azzal a céllal, hogy Pesten, mint Magyarország legfontosabb vásárhelyén, központot állítson fel a kereskedelmi forgalom számára.

„Feladata leendő — mint alap-szabályai kimondták — a keres-kelem és iparszorgalom emelése, élénkítése és terjesztése, valamint azoknak a természeteshez viszony-lataira lehetőség szerint hatni, emelkedésüket közvetve vagy köz-vetlenül előmozdítani és ezen cél-nak megfelelő, a Pesti Lloyd-Társulat gyakori viszons találko-zás által alkalmat nyújtand cél-szerű kereskedelmi, mezőgazdasági vagy iparvállalat indítására.”

(A Lloyd nevet az Edward Lloyd alapította londoni kávéháztól köl-csönözték ki világszerte, miután a helyiség a XVII. század üzleti éle-tének központjává lett, s e névvel alakult meg 1696-ban az első hajó-zási társaság is.)

Ich kauf', Ich geb'

Pesten a múlt század derekán a gabonakereskedelem terén mu-tatkozott a legnagyobb élénkség, így hát a Lloyd a Gabonacsarnok védnökölésével kezdett befolyást gyakorolni az üzleti életre. Az új társaság felköltözött ama bizonyos Apáczai Csere—Wurm utca—Duna-part sarki ház emeletére. Ennek tágas átjáró udvarán bonyolították le a gabonaüzleteket. Ezek már nem „hoci, nesze” tranzakciók voltak, hanem hivatalos keretek között, „árjegyzék” alapján szület-tek a megállapodások.

Német világ volt a gabonacsar-nokban és a Lloydban. Magyar

szót ott soha nem lehetett hallani. Keményffy titkár, aki pedig szüle-tett magyar volt, a gabonátőzsde napi eladási listáit — amiket hek-tográf útján sokszorosítottak — szintén német nyelven állította ki. A forgalom is német szóval bonyo-lódott: ich kauf', ich geb! Miért németül? Mert az említett „ár-jegyzék” a különböző gabonák na-pi árát is „száz bécsi fontjával” sorolta fel, míg a minőséget „alsó-ausztriai mérő szerint” írták ki. Búzából ötféle volt: bánáti, tiszai, fehérmegyei, bácskai és mohácsi. Árpából: serfőző és „abrák” áru; továbbá: rozs, zab, tengeri, köles, olajmag, őrlemény (0—6 számú liszt, korpa és söpredék).

De nemcsak szó szerint vett ga-bona-adásvétel folyt hajnali hat-tól alkotmányig a Duna-parti üzlet-házban. Jegyezték itt a repceolaj, az olajpogácsa, a lucerna, a lóhe-remag, a zsiradék, a szalonna, tö-rökszilva, hamuzsir, gubacs, borkó, méz, viasz és végül a szesz napi árát is.

A Lloyd-ház oly jeles nevezetes-sége volt Pest városának, hogy Müller Károly az 1855-ben kiadott verses pesti Útmutatójában így örököltette meg az erről szóló tud-nivalókat:

„Lloyd Kávéház és Üvegsza-lón: ezt Uracsok csodálják

C' est magnifique! Schopf Úr nevére (a kávéházas — A szerk.) di-csérük nóbél Dámák / Redout előtt (Vigadó — A szerk.) üvegszalón, lantom fennen dicsérje! / Vendé-gei: hölgykoszorú s a Gabnapiac tőzsrje!”

Hát igen! A városi nevezetesség-nek számító üvegszalónban min-dig szép számmal akadtak költe-kező „gabnapiaci tőzsérek”, mert hogy a gabona volt az, aminek a visszatartásával felverhették, a bőségével pedig leszoríthatták az árakat. Termények tekintetében ugyanis Magyarország monopól-helyzetben volt az osztrák piacon; itt volt a monarchia éléstára.

Így nem véletlen, hogy amikor 1869-ben a Ganz és Tsa Vasöntöde és Gépgyár részvénytársasággá ala-kult át, akkor a konzorcium új tag-jai: Somssich Pál, Brüll Miksa és Gusztáv, Heinrich Ödön, Hajós Jó-zsef terménykereskedőkből vedlet-tek át ipari tőkések, csakúgy, mint Wahrmann Mór és fiai, vagy a Baron testvérek. A gabonaüzle-tekkel lehetett annyi pénzt keres-ni, hogy az akkor már világhírűvé vált gyár tulajdonjogának három-ötödét megvásárolják.

A gabonacsarnok, a Lloyd-Tár-sulat, s a kereteik között életrehi-vott pesti tőzsde léte módot terem-tett, előjátékkul szolgált a magyar bank- és ipari tőke születéséhez.

(Folytatjuk)

NYERGES ÁGNES

MAGYARORSZÁG

1970/48

Lépjén be

Ön is
a

MAGYARORSZÁG

népes

előfizető

táborába